

Cinterem.

Nyelvészeink már többször foglalkoztak ezzel a szóval, melyről tudva van, hogy *cintorom* alakváltozatával együtt a 'temető' jelentésű klassz. lat. *coemeterium* szónak (ez meg a 'dormitorium' jelentésű gör. *κοιμητήριον*-ból való) klat. *cimiterium* ~ *cimīteriom* > *cimterim* alakjaiból származott. Ez utóbbiból u. i. a *t* előtti *m* > *n* hangváltozással lett a *cinterim* és ebből a *cintērēm* ~ *cintorom*. (Vö. EtSz.) Eredetileg temetőt jelentett nyelvünkben is. De mivel a legrégebbi temetők a templomok körül létesültek, a magyar *cintērēm* ~ *cintorom* szónak a nép nyelvében nemcsak temető a jelentése, hanem — legkivált Erdélyben — templom-udvar is, pedig oda már ritka helyen temetkeznek (vö. MŰsz., Nyr. 42:477).

Az is tudott dolog, hogy a *cintērēm* szót az írók közül többen félreértették. Nem tudták v. megfeledeztek róla, hogy a *cintērēm* — *Gvadányiként* — az a hely, — a'hol is ásatik minden hólnak verem (Unalm. órákban való időtölt. 174); s mivel azt hitték róla, hogy valamiféle termet kell értenünk rajta, azért vártermek, lovagtermek v. a paloták dísztermének megnevezésére kezdték használni. Így tett pl. Kiss József is a Gedővár asszonya c. költeményében. (Más eseteket l. Nyr. 42:336, MNy. 3:475 és 23:74.) Később észrevette tévedését, kiigazította az illető helyet és a *cinterem*-ből *várterem* lett (vö. MNy. 4:47). Legutóbb a Magyarság c. napilap 1928. június 15-i számában követte el ugyanazt a kis baklövést egy —*ly* jegyű író. Hogy ez az —*ly* dictus magister, a dúsképzeletű hírlapi Anonymus milyennek gondolja a cintermet, annak bemutatására hadd álljon itt cikkének következő pár sora: „Sötétbarna faragott faburkolat fedi a falakat. A négy hatalmas ablak üvegberakásán keresztül tompa fény szűrődik az óriási gótikus [így!] terembe. Olyan ez a roppant dolgozószoba, mint a lovagvárak óriási *cinterme*. A falakon régi olajfestmények, a teremben faragott ládák, nehéz asztalok, gótikus székek, mind komoly-színű ósrégi díőfából“. Nyilvánvaló, hogy az imént idézett névtelen író a paloták azon díszes termének gondolta a cintermet, melyet *Jókai cimerterem*-nek mond az Egy az Isten c. regényének ezen a helyén: „Én jobban akarom, mint ön, hogy Zboróy Blanka ravatala körül égjenek a viaszgyertyák a Cagliari-palota *cimertermében*“ (Nemz. kiad. XXVII, 65).

Egészen sajátos jelentésben használja a *cinterem* szót *Jókai A* magy. nép éle c. adomagyűjteményének ezekben a soraiban: „Azzal összbeszéltek, hogy majd a *czinteremben* találkoznak, melynek pítvarába be lehetett menni; ott közel a temető, éjszaka senki sem mer arra járni“ (3. kiad. 184, 1872). Az adoma címéből (A tolvaj a sekrestyében) arra lehet következtetni, hogy *Jókai* a cintermet — legalább is idézett helyen — sekrestyének vélte.

Van azonban a *cintērēm* szónak egy olyan, szintén újabb keletű használata is, mely eddigi tudtommal elkerülte nyelvészeink figyelmét. A szegedi napilapokban pl. elég gyakran olvashatni, hogy valakit a szegedi zsidó temető *cinterméből* fognak örök nyugalomra helyezni, mert t. i. az elhunytat nem a lakásán, hanem a temető halottas kamrájában ravatalozták fel. Világos tehát, hogy az említett hírlapi közlésekben a *cinterem* szó a temető halottas házát, halottas kamráját, a hétfalusi csángók nyelvén *hidegház*-át, vagy amint a Szegedi Napló 1922. április

16. számában olvassuk, a temető *gyásztermét* jelenti („A farkasréti temető *gyásztermében* ravatalozták fel“). A *cinterem* szót ebben az értelemben ismeri a szépirodalom nyelve is. Megvan pl. *Krúdy Gyulánál*: „Borzadállyal tekintetem az ágyra, mely olyan volt e percben, mint a *cinterem* asztala, ahová egymásután fektetik a hullákat“ (Déli Hirlap 1918. aug. 29-i száma). Megtalálható *Mikszáthnál* is: „A sírhalmok és kőkeresztek erdeje közt egy bádofedelű kupola áll — a *cinterem*. „A sírvermek előcsarnoka“ (Rubinyi: Mikszáth stílusa és nyelve 122).

Látnivaló, hogy a címül írt szó az utóbb idézett helyeken a temetőnek már csak egy részét jelenti, éppen úgy, mint *Kunoss Szófüzérében* (1836), ahol 'sírbolt' a jelentése. Ennek az új használatnak bizonyosan ebben az esetben is az a feltevés volt az alapja, hogy a *cintérem* valamilyen termet jelent; s mivel az írók tudatában még homályosan élt annak az emléke is, hogy ez a szó valami úton-módon a temetővel kapcsolatos, azért a temetőbeli teremnek, vagyis a temetők halottasházának bizonyára régiesnek v. népiesnek gondolt megnevezéséül kezdték alkalmazni.

Csefkó Gyula.

Csapó föld, csapómester.

A debreceni csapók céhlevele a XV. században kelt s a város e tisztés korú céhlevelén kívül *Csapó utcájában* is, legalább ez idő óta, őrizi e nagymúltú s a régi világban nevezetes magyar mesterség emlékét. Ez volt a gyapjúcsapók, szűresapók utcája, mert régen az volt a régula, hogy utcák szerint külön-külön sorakozzanak a mesterségek. Hogy e mesterség milyen régi és milyen magyar, az Oklsz. szokatlanul sok *Csapó* személyneve is igazolja: harmincnál többet idéz csak az 1213 és 1519 közötti időből is, tehát a középkorból. Hogy azonban régen sem csupán gyapjút csaptak az emberek, azt bizonyosra vehetjük. Csapták egymást is, sőt talán éppen úgy, mint ma, 'egyet-mást' is elcsaptak néha, ha szerét ejthették. Geleji Katona István szerint a beszéd is lehetett *csapó*, ha csésőcsap volt, s méltán viselte a *csapó* nevet a kard is. Neveztek *csapónak* kosárfélt is régen — s így talán mégsem bizonyos, hogy az Oklsz. csapóharmincada mind a gyapjúcsapásról kapta a nevét, mint ahogy a Szótár érdemes szerkesztője gondolja.

Most e sok csapóhoz még egyet akarunk hozzácsapni. — A Duna—Tisza közén sok helyen ismernek egy sárga földfélélet, amit tapasztásra, síkálásra használnak s *csapóföldnek* neveznek. Hogy pontosabban szóljunk: a *csapóföld* nem egyéb, mint „meszes talajú szikes vízállásnak és tavaknak a feneké. Világossárga színű, nagyon meszes, szikes márga, mely vízben szétfolyik, azonban ha megszárad, kőkeménnyé lesz. A duna menti meszes szikesek vízállásaiban gyakori, ugyan másutt is előfordul, de ritkábban. Tapasztásra használják“ (Treitz: A szikes talajok javítása. Bpest, 1924. 231. l.)

Házak megcsaptatása ma divatból kimenőben van, de régen, pl. a XVI—XVIII. században nagyon fontos volt az efféle mesterség. Az Alföldön nemcsak a házakat, de a várakat sem mindég építették, hanem gyakran 'fonták' s azután sárral becsaptatták. Még a nevezetes Kanizsa, Érsekújvár vára is fából, sövényből, sárból épült, annál inkább pl. te-